

Томислав А. Лунић^[1]

Универзитет у Београду
Факултет безбедности
Београд (Србија)

Душко А. Лунић^[2]

Универзитет у Београду
Факултет безбедности
Београд (Србија)

УДК 323.1(=163.41)
271.222(497.11)-722.51-74 Сава, свети
321.17:929 Лазар Хребељановић, српски кнез
271.222(497.11)-842
94(=163.41)(497.115)
Прегледни научни рад
Примљен: 13.02.2022.
Прихваћен: 03.03.2022.
doi: 10.5937/napredak3-3644

Српски национални идентитет кроз призму светосавља и косовског „завештања“

Сажетак: С обзиром на то да је тема којом смо се бавили чест извор надахнућа песника, занесењака, уметника из разних области, није било лако уоквирити је и прилагодити строго научном приступу. У том смислу желимо да кажемо да су одређени делови текста фикција и предмет заноса који се не могу научно уоквирити, али имају важну улогу у културолошко-историјском смислу и представљају важан чинилац у формирању српског националног идентитета. У првом делу текста осврћемо се на улогу Светог Саве у уздизању српског народа у православну веру. Акцент је на улози Цркве, која је српски народ пратила у свим страдањима и давала му утеху и осећај сигурности. Припадност васељенској породици православља била је и остала приоритет. Даље, указујемо на значај косовског „завештања“. Кнез Лазар се са својим великашима жртвовао за српски народ у целини и у метафоричком смислу уклексао своје име у Христову књигу вечности. У последњем делу рада правимо паралелу између светосавља и косовског завештања који, с једне стране, представљају предмет маште и уметничког заноса, док, с друге стране, имају важну симболичну улогу у стварању српског националног идентитета.

Кључне речи: светосавље, косовско „завештање“, кнез Лазар, Исус Христос

Уводна разматрања

Главне претпоставке текста који је пред нама односе се на неизоставну улогу Светог Саве и Светог кнеза Лазара у формирању српског националног идентитета. Светосавље и косовско „завештање“ теме су великих опсега и домета које покривају и додирљиво и недодирљиво, и

мерљиво и немерљиво, и научно проверљиво и маштом и фикцијом прекривено, и овоземаљско и оноземаљско. Из тих разлога смо изабрали ову тему, која је увек актуелна и модерна, али и „неухватљива“ у мору уметничких изражаја и литерарних интерпретација. У тексту је коришћен метод анализе садржаја и компарације прикупљене литературе. Због јаке уметничке

[1] lunictomislav@gmail.com

[2] lunicd@gmail.com

подлоге, али и слабе доступности бројних житија, похвала и других архаичних записа, посебно смо били мотивисани да завиримо у тај свет, у то блиставо али недовољно откривено благо српске средњовековне историје и културе. Додатни аргумент, који ову тему чини још занимљивијом и актуелнијом, јесте надахнуће Светог Саве и Светог кнеза Лазара библијском тематиком и ликом Исуса Христа. Правећи ту паралелу, у тексту смо покушали да досегнемо до појава које су предмет дубоких религијских осећања и доживљаја.

Свети Сава Српски

Када бисмо као народ преиспитали свој идентитет, Цркву и културу којој припадамо, сигурно бисмо указали на носиоце хришћанског предања на нашим просторима: Светог Кирила и Методија, крститеље и просветитеље Словена, и Светог Саву, нашег просветитеља и духовног оца. Због неизбрисивог трага и великог утицаја на нашу културу и традицију, можемо да кажемо да су они били људи хришћанског предања, његови живи носиоци и сведоци, а предање им се поклапа с предањем Светих апостола и предањем господина Исуса Христа (Јевтић, 1992, стр. 19). Растко Немањић, Свети Сава, први српски архиепископ и просветитељ, обезбедио нам је улазак у свет правоверних и, како каже Ава Јустин Поповић: „Усадио је Исуса Христа у срце и душу нашег народа“ (Arsenijević, 1989, стр. 141). То је учврстио зарад доношења изобилних плодова, од културног просвећења, откривања ортодоксне православне вере, па све до узрастања до небеских висина, које ће

изнедрити и косовски завет. Творац је српске народне цркве (Crnjanski, 2011, стр. 89), као и свеколиког национализма српског, и тим начелима дише душа Србинова. Тај национализам је еванђелски, неискључив и утемељен на раширеним рукама и пруженој љубави према свим народима.

Духовни идентитет српског народа нарочито се испољава од времена Светог Саве (XII–XIII век), а у пуноћи се пројављује на Косову, и то као духовно опредељење за Царство небеско (Јевтић, 1992, стр. 238). Ово опредељење се посебно може видети код српских светитеља који и служе као живи узор нашем народу. За стицање таквог идентитета најзаслужнији је Свети Сава. Он је из тог разлога и назван свесрпски наставник и првопрестолник, као и учитељ пута који води у духовни, истински и бесмртни живот како и пише песник и биограф Теодосије Хиландарац у тропару Светом Сави (Јевтић, 1992, стр. 238). Свети Сава је такође знаменит по томе што је зачетник стварања аутокефалне српске цркве која је битно допринела стварању српске самосвести и самосталности. То је и разлог што је за њим пошао и његов отац Стефан Немања, цела династија Немањића, српски деспоти Лазаревићи и Бранковићи, црквени поглавари, епископи, архиепископи и патријарси од којих су многи поштовани као светитељи. Како вели Ава Јустин Поповић: „Свети Сава је архитект наше народности, наше Цркве, наше државе, наше школе. У свему нашем што је узвишено, светло и непролазно, свуда је утиснут његов необични лик“ (Bulović, Radulović, 2020, стр. 182).

Владика Николај Велимировић наводи да је Свети Сава био најбољи зидар прво себе, а

потом и најбољи зидар свога народа. Код њега је поредак био следећи: „прво Бог па човек, прво човек па онда свет, прво просвећење себе, па онда просвећење других, прво садржај па онда израз, прво карактер па онда спољашња култура“ (Arsenijević, 1989, str. 136). Свети Сава је након труда над својом душом, дао велики допринос стварању народне Цркве, утврђењу народне династије, народне просвете, културе српског народа, али и стварању народне војске, која мора да има морално оправдање и благослов Цркве, чији је једини циљ да брани народ и државу народну, а не да напада и руши туђе. Народна Црква је „као дух који оживљава цео народни организам, осветљујући, загревајући и сједињујући једном вером, једном надом и једном љубављу“ (Arsenijević, 1989, str. 136). Савина народна Црква је апостолска и еванђелска чији је центар, који је до тада био у Цариграду, пребачен у Жичу. Грчке свештенике и епископе заменили су српски свештеници и епископи, док је грчки језик замењен српским језиком. „Зато, изграђујмо Тело Христово, Цркву Божију, којој ни вратнице ада не могу наудити. Делити хлеб са другима значи учити се да живимо са људима једним срцем и једном душом, отворени за Бога и Његову благодатну светлост која у ближњима свакодневно просијава Лик Христов“ (Purić, 2009, str. 17). У свом просветитељству Свети Сава се определио за источну византијску, тј. православну просвећеност која се по својој суштини разликује од западне просвећености. Можемо да кажемо да се базира на Истини пуноће човековог постојања (Jevtić, 1992, str.28), а никако не као објекта сазнања о човеку пошто за православну просвећеност познање Истине

увек има предност у односу на информацију тј. уопштено знање. Да је Свети Сава добро познавао ову разлику можемо видети у његовим делима, житијима које су написали његови ученици, као и старим народним песмама.

„Православија наставнице,
 благочестија учитељу и чистоти,
 всјељенија свјетилнице,
 архијереје богодуховеноје удобреније Саво
 премудре,
 ученим твојими всја просвјетил јеси,
 пјевнице духовнаја,
 моли Христа Бога спастисја душам нашим“
 (Crnjanski, 2011, str. 131).

| 97

„А Бог мира, призивајући нас у вечну своју славу због многе његове и неисказане доброте, нека усаврши све вас и утврди у светој својој вољи, због јединца Сина свога Господа и Бога и Спаса нашег Исуса Христа и Пресветога и животворног Духа, коме припада свака слава, част и клањање и велелепност, сада и увек и на векове векова. Амин!“ (Jovanović, 1998, str. 127).

У оваквим хагиографским и историјским текстовима провлачи се исти закључак о опредељењу свих светих личности за духовну слободу у Христу (Jevtić, 1992, str. 240). „То је почетак и завршетак, између којих се креће православна, светосавска култура. Њена је девиза: Богочовек да буде у свему први, да буде све у свему. Не само Бог, нити само човек, већ Богочовек. А циљ светосавске културе је да оваплоти Бога у човеку и у свету око човека. Стога је светосавска култура култ Христу Богу, служење Христу Богу“ (Bulović, Radulović, 2020, str. 246).

Косовска битка и Лазарево опредељење за Христа

О Косову су написане многобројне књиге, чланци, текстови, испеване су песме, писане похвале. Као релевантан историјски догађај, али и догађај са митском позадином, честа је тема интелектуалаца из разних области, уметника, песника, књижевника и многих других. Оно што је својствено свима јесте очараност небоземним исходом Косовске битке, који је из материјалног пораза полако узрастао у духовну победу. Косовски завет прожима српско биће и у симболичном смислу представља кључ српског кода, завештање којим се српски народ добровољно обавезао на верност Богу зарад задобијања Царства Божијег, Есхатона. „Завет (јевр. берит), значи свечано обећање или завештање. У религиозном контексту берит је са стране Божије дар, милост, обећање, живот; са човекове стране је слободно и свесно прихватање савеза, уговора, закона“ (Purić, 2007, str. 27). Тај завет, односно савез са Христом, указао је на потоње спасење кроз приношење себе на жртву за живот света, за васкрсење. Завет је запечаћен крвљу честитог кнеза Лазара и храбрих витезова палих на Косову за улазак у царство бесмртних Христових хероја. Јер како каже Јован Лествичник: „Срамота је да се пастир плаши смрти“ (Lestvičnik, 2009, str. 300). „Видовдан је хришћанском српском народу пружио искуство крста Христова

и припремио га за доживљај васкрсења његова“ (Arsenijević, 1989, str. 6).

На Косовском боју приближан однос снага био је један према два. Гавро Шкриванић претпоставља да је на српској страни било 15.000–20.000 људи, а на турској 27.000–30.000 (Škrivanić, 1956, str. 32–34). По Петру Томцу разлика је нешто већа: на српској страни око 25.000, а турској око 40.000 (Томас, 1950, str. 123). Српска војска се наоружала молитвама Светога Симеона и Светога Саве и кренула на непријатеља: „злочастиваго онога амиру низложише, победише и мрскују главу јего отсекоше“ (Prološko žitije Kneza Lazara). Патријарх Данило III у Слову о Кнезу Лазару вели да је безбројно мноштво страдало и на српској и на турској страни. У опису битке, прво гине Мурат: „Аморат мачним оружјем срдачнују јазву пријем, нужно душу своју изврже“ (Slovo о Knezu Lazaru). Након погибије Мурата и кнез Лазар је посечен: „В ланиту^[3] мачем посечен“ (Slovo о Knezu Lazaru). Он је са многим властелом био заробљен и погубљен (Škrivanić, 1956, str. 71). Турци су убили „мачем часнога Лазара, а с њим и много множаство тисућа“ (Prološko žitije Kneza Lazara). Српски губици су били велики, али је на крају ипак показала светлу победу. „То је победа духовна, победа смрти, победа, која се попут светаца мученика, просветлила и убелила“ (Trifunović, 1968, str. 35). „Потшчимсја, братије и сестри, к вечнеј жизњи светлеј“ (Sreznovski, 1955). Патријарх Данило III пише да је Лазарево тело доцније пренесено из

[3] Ланита – чељуст, вилица; Лазар је посечен по доњем делу главе (вилаца или образ).

Грачанице у Раваницу.^[4] Патријарх се сећа погребног појања за време ношења Лазаревог тела, прво су појане песме и пенија, а затим читани псалми из чина погребња (Trifunović, 1968, str. 63). Раваница је као задужбина Лазарева касније постала и кнежев маузолеј и представљала важан фактор за одржавање српске националне свести. „Кнез Лазар у Раваници: то је, пре свега, Лазар – наследник, настављач и следбеник светородне династије Немањића; то је, дакле, веза, копча са својом аутентичном историјом, којом је народ одређен и утврђен у својим атрибутима, у праву на постојање и са својом државноправном и културном баштином“ (Arsenijević, 1989, str. 194).

Љубомир Симовић у роману *Бој на Косову* песнички наглашава и прославља српску жртву за царство небеско. Кнез Лазар збори: „И ово је, Бајазите, од Бога! Овим страдањем купујем вишњи живот! Јер човеку живот вреди онолико колико је спреман да га плати! Кад би ти знао колико је скупа и једна обична дрењина, у животу онога ко живот плаћа својом смрћу! У том животу и варница која се гаси, и пахуља која се топи, вреде више него круна у твом!“ (Simović, 1989). Лазар даље коментарише погибију свог највећег јунака Милоша Обилића: „Јесте, Бајазите! И погледај је добро, да је упамтиш! Не виђа се оваква глава сваког јутра! Нема овако лепе смрти сваки дан! Ти жив, Бајазите, можеш да солиш и бибериш! Да живот бројиш зрнима бисера, и

да га мериш мерицама злата! Ал тешко ћеш наћи живот скупљи од овог који је плаћен Обилићевом главом! Ова се глава не полаже у гроб, него у темељ! Ова глава небу и земљи показује коју смо мету и цену поставили! Нема овакве победе сваки дан!“ (Simović, 1989). Бајазит напрасно одлучује да посече Лазара. Лазар се стоички мири са судбином и вели: „Ово, што је за тебе пањ, за мене је праг! А што се тиче победе, Бајазите... Ми смо се тукли у различитим биткама! Ти си победио у твојој, ја сам у мојој! (Прекрсти се.) Хвала ти, Господе, што сам дочекао да ме на овом прагу огреје и озари вече сунчаног дана!“ (Simović, 1989). Лазар положи главу на пањ, целат замахне сабљом, одсече Лазареву главу која пада у мараму слуге Милутина. Милутин рече: „Данас на пању, а вечерас у облаку!“ (Simović, 1989).

Као историјско срце земаљске Србије, Косово представља парче Неба на земљи, место са кога српски народ учествује у саборној потрази за Небо (Purić, 2020, str. 199). Света земља је у симболичном смислу тесно повезана с Косовом и Метохијом. Хришћани „имају свој духовни завичај Јерусалим и Свету Земљу, који чине 'пупак' земље, јер се тамо сабира све од Адама до Новог Адама – Христа... Авраам, Исаак и Јаков су се духовно борили у име своје и свог, јеврејског народа, а постали су праоци свих људи и народа. И ми не можемо да побегнемо, чак и када бисмо то хтели од Видовдана, од Св. кнеза Лазара

[4] Патријарх Данило III наводи да је мошти кнеза Лазара дочекао и Вук Бранковић: „си же (Вук) ва сретеније частних моштеј јего изашад са супружницеју својеју и са всеми благородними јего, велик плач и риданије сатворише и довољне проводивше, ва своја си вазвратиста се“ (Slovo o Knezu Lazaru). Михаило Динић изводи закључак да је Вуку Бранковићу кнез Лазар био главни ослонац, тако да нема говора, односно нема никаквих стварних доказа да је Вук после Косова заузео непријатељски став према Лазаревићу (Dinić, 1960, str. 9).

Косовског, од косовско-заветног опредељења за Царство Небеско“ (Purić, 2020, str. 199). Такође, можемо да направимо паралелу између догађаја из косовског циклуса и догађаја из Христовог живота, односно између Тајне вечере и Кнежеве вечере, жртве Христове и Лазареве жртве. Исус Христос је неправедно страдао разапињањем на крст, жртвујући се за све људе. Кнез Лазар је са оданим војводама и великашима дао свој живот за будућност српског народа, за царство небеско, а привидни пораз претворио у моралну победу. Само достизање царства небеског идеал је коме теже правоверни, православни. Владика Атанасије Јевтић каже да је овај земаљски живот пресудан за онај небески и вечни живот. „Какав свет и живот, какав садржај свога бића и личног и народног, човек изгради у земаљском завичају, такав ће му бити и небески завичај“ (Purić, 2004, str. 488). Горе треба да имамо срца, јер је битно оно што је горе, а не оно што је доле (Purić, 2019). „Мислите о ономе што је горе, а не о ономе што је на земљи. Јер умресте, и ваш је живот сакривен с Христом у Богу. А кад се јави Христос, живот ваш, онда ћете се и ви с Њиме јавити у слави“ (Kol. 3, 2–4). У том смислу је важан Видовдан, дан када је српски народ, жртвујући себе, постао слика и прилика вечног живота, односно од тог момента се може посматрати из перспективе царства небеског.

Кнез Лазар се определио за онога који је победио смрт, који је смрћу згазио смрт и за- дао смртну рану демонима. У Пролошком жи- тију кнеза Лазара, непознати писац се позива на Слово о Васкрсењу Христовом од Атанасија Александријског. „У Слову су Христова смрт и васкрснуће приказани као божанска победа.

У визији нашега писца и Лазар побеђује смрт“ (Trifunović, 1968, str. 34). Атанасије о смрти као победи каже: „Он (Христос) није поднео да гроб- ница дуго времена чува тело његово, али је био вољан да га (тело) покаже мртво после његове борбе против смрти; Он га је убрзо васкрсао, трећег дана, носећи као трофеј своје победе про- тив смрти одсада своје непропадљиво и бестрас- но тело“ (Athanasios, 1946). „Оваплоћење Бога Ло- госа, Његово страдање, Васкрсење и Вазнесење међусобно су повезани и заједно сачињавају је- дан есхатолошки догађај, који, с једне стране, означава крај смрти, крај старозаветног Завета и закона, а с друге, означава почетак Новог Завета (закона) и нове твари у Христу“ (Purić, 2018, str. 11). Апостол Павле поставља питање: „Где ти је, смрти, жалац? Где ти је, дакле, побједа?“ (1. Korin. 15, 55) „А Богу хвала који нам даде победу кроз Господа нашег Исуса Христа“ (1. Korin. 15, 57). Исус Христос је онај за кога се кнез Лазар оп- ределио, за кога се жртвовао и страдао, ставши на пут највећој сили тога доба.

У контексту данашњих збивања и окол- ности, треба увидети да искушења око Косова и Метохије и даље представљају болну тачку за српски народ у целини. „Косово је постало размеђе, мјера за вјеру и не вјеру, за срчаност и малодушност, симбол страдања и надања, смрти и васкрсења“ (Simonović, 2016). Као коначно и једино исправно решење намеће се један пут, један избор – Света литургија и наше учешће и причешће у њој, односно ново и поновно окупљање српског народа око Христа, око свог духовног средишта, његове православне цркве за кога је проливена мученичка крв косовских јунака. Косовски завет је остао извор свих наших

надахнућа кроз векове страдања и жртвовања за слободу: „Браћо! [...] Наша је реда! Идемо да своје гробове ослобађамо. Села подижемо. Најмилије видимо. Ко ме Бог да, видиће овим очима, коме не да гледаће изнад облака, из редова војске кнеза Лазара!“ (Turkić, 2020, str. 182). Поводом обележавања годишњице битке на Косову Владика Иринеј Буловић вели: „Косово је све што имамо и што јесмо. А Косово је – Земља живих. [...] и нас, данашње Србе, хтели ми то или не хтели, наш Видовдан, који траје, ево, већ шест стотина година, ставља на испит и проверу. [...] и из наше свести не може се избрисати Косово као догађај, као простор, као избор и став, а пре свега као есхатолошки знак, као што се и иначе, на универзалном плану, из светске повеснице и из свести човечанства не може избрисати Крст Христов као ‘суд овоме свету’ и као знамење Царства које долази и већ је ту“ (Arsenijević, 1989). Дакле, Видовдан и битка на Косову су звезде водиље српском народу, из којих треба да црпе снагу и надахнуће, јер је косовски завет вечно уклесан у наше биће, у српски етникум.

Светосавље и косовско „завештање“ као духовно опредељење за царство небеско

Опредељење за царство небеско најпотпуније и историјски највидљивије пројављено је у бици на Косову пољу, на Видовдан 1389. године између Срба и Турака, кроз борце и мученике које је предводио и својом погибијом оличио

Свети кнез Лазар. Срби су прихватили борбу у неравноправном положају уз јединствено опредељење да се боре а не предају (Jevtić, 1992, str. 245–246), па и можемо такву борбу да прихватимо као мученички тријумф и уздигнуће у Царство Небеско.

Косовски и светосавски завет^[5] међусобно су прожети и у симболичном смислу представљају наш залог за Христа, за једини „пут, и истину и живот“ (Јн. 14, 6). „Косовски завет је у ствари мученичком крвљу потврђено и посведочено опредељење светосавско за Царство Небеско. Јер земаљско је замалена царство, а небеско увек и довека. Косовски завет је истинска пуноћа Светосавља као еванђелске философије живота“ (Arsenijević, 1989, str. 157). Немањићки период српске историје био је припрема за завет и његову потврду мученичким страдањем. Кнез Лазар и косовски витезови на Косову изабрали су оно што је Свети Сава у Хиландару давно пре њих изабрао за себе и за народ. „Кроз земаљско хитао небесном, кроз пролазно непролазном, кроз смртно бесмртном. [...] Гинући за крст часни и веру хришћанску, косовски витезови су најочигледније показали да је наш народ неустрашив носилац и бранилац светосавског еванђеља. А народ постоји да би се осветио и просветио вечном истином Христовом и вечним животом.“ (Arsenijević, 1989, str. 160). Оно што је у својој потпуности заједничко за косовски и светосавски завет јесте духовно опредељење свих слугу божјих нашег народа за царство небеско као врховну мету и смисао

[5] Завет (јевр. берит) – свечано обећање или завештање. У религиозном контексту берит је са стране Божије дар, милост, обећање, живот; са човекове стране је слободно и свесно прихватање савеза, уговора, закона (Purić, 2007, str. 27).

земног путовања и битисања. Или, како је Марко Марковић казао: „и Свети Сава и Свети Лазар имају исти извор и утоку: привољевање Царству Небеском“ (Marković, 2019).

Милена Јововић у својој потресној песми спаја значај и улогу Светог Саве и Светог кнеза Лазара:

„Отвори ми камена сово
Поље Косово.

Гранама закрешташе кршне зове
Расточи се мирис борова и туја
Подарих кнезу Лазару уместо главе славуја
Оковах крв туђинца у окове

О шта ћеш ту Турчине
Под стрехом дуда нашег Светог Саве?
Зањиха се над костима прадедова
Мрачна бура
А земља јекну
Ура! Ура!“
(Radovanović, Vatunica, 1990, str. 98–99).

Надахнут Исусом Христом и његовим јеванђељем, Свети Сава је подарио српском народу видовданску етику и видовданско јеванђеље. Кнез Лазар их је прославио, давши свој живот за крст часни и веру хришћанску и тако остварио основну јеванђелску истину: земаљско осветити небеским, времено вечним, људско Божјим. „Кроз земаљско хитао небеском, кроз пролазно непролазном, кроз смртно бесмртном“ (Bulović, Radulović, 2020, str. 186). Символички посматрано, у троуглу *Свети Сава – Свети кнез Лазар – небеско царство кроз страдање* проналазимо кључ светосавског и косовског завета, јер се не-

беска правда мора светитељски и мученички одстрадати. Можемо да закључимо да су кнез Лазар и косовски витезови, угледавши се на Исуса Христа, најочигледније показали да је наш народ неустрашиви носилац и бранилац светосавског јеванђеља и вере православне. „Кроз Христово страдање не само да је свако страдање добило свој смисао, него му је дата сила да буде знак, сакрамент, проглас, долазак победе“ (Šteta, 1979, str. 94).

Закључна разматрања

Светосавље и косовско „завештање“ су значајне теме, присутне како у усменој и средњовековној књижевности, тако и у савременим штампаним изворима, литерарним остварењима и многобројним расправама. Непресушни су извор надахнућа песника, писаца, људи блиских цркви, али и уметника из разних области. Та завештања не представљају историјски артефакт и нису строго емпиријски проверљива, али неупитно чине важан садржалац српске културе и традиције.

Улога Саве и Светог кнеза Лазара у формирању свести код православних Срба веома је значајна и они у симболичком смислу представљају кључне чиниоце, односно најважније претпоставке за стварање српског националног идентитета. С једне стране, Свети Сава, просветитељ и родоначелник православне идеје код Срба, с друге стране, Свети кнез Лазар, мученик и страдалник за веру православну. Посматрано из религијске перспективе, Свети Сава и Свети кнез Лазар принели су своје животе на спасење и определили се за пут Исуса Христа. Тако су дали велики допринос стварању српског националног идентитета, чији

Томислав А. Лунић

Душко А. Лунић

Српски национални идентитет
кроз призму светосавља
и косовског „завештања“

важан садржалац представља сама православна хришћанска вера. На крају, треба указати и на песнички занос и усхићење личностима Светог Саве и Светог кнеза Лазара. Они прате готово

све издаваштво од средњег века до данашњих дана, као и већину писаних и усмених извора, дајући му наратив славног, скривеног, недодирљивог.

References / Литература

- Arsenijević, V. (1980). *Kosovo – the Land of the Living: 1389–1989*. Beograd: Manastir Svetog Stefana, Ćelija Piperska. [In Serbian]
- Athanase d’Alexandrie (1946). *Contre les païens et sur l’incarnation du verbe*. Paris: Sources Chrétiennes, No 18. [In French]
- Crnjanski, M. (2011). *Saint Sava*. Beograd: Rotografika d.o.o. [In Serbian]
- Dinić, M. (1960). *The Branković Region*, Contributions for KJIF, XXVI, 1–2. Sarajevo: Orijentalni institut. [In Serbian]
- Irinej, Bishop of Bačka, and Radulović, Selimir (2020). *Saint Sava: Memorial*. Novi Sad: Pravoslavna reč, Arhiv Vojvodine. [In Serbian]
- Jevtić, A. (1992). *Saint Sava and Kosovo Covenant*. Beograd: Srpska književna zadruga. [In Serbian]
- Marković, M. (2017). *The Secret of Kosovo*. Beograd: Hrišćanska misao. [In Serbian]
- Patriarch Danilo III. *A Word about Prince Lazar*. Beograd: Glas SANU. [In Serbian]
- Purić, J. (2004). *The Ladder of the Secret Journey*. Tvrdoš–Cetinje–Vrnjci: Interklima-grafika. [In Serbian]
- Purić, J. (2007). *Theology Handbooks*. Beograd: Akademija SPC za umetnosti i konservaciju. [In Serbian]
- Purić, J. (2009). *The Solemn Service of Ostrog – Selected Sermons*. Pravoslavna reč, Manastir Ostrog. [In Serbian]
- Purić, J. (2018). *Logos, Symbol, Icon*. Novi Sad: Akademska knjiga. [In Serbian]
- Purić, J. (2019). *We Should Have the Heart Up Here: History and Eshaton*. Novi Sad: Artprint. [In Serbian]
- Purić, J. (2020). *The Wreath of Life*. Beograd: Catena mundi. [In Serbian]
- Radovanović, S., Batinica, D. (1990). *Serbian Monasteries and Poetic Word*. Zemun: Zemunska štampa. [In Serbian]
- Ređep, Jelka (2010). *The life of Prince Lazar*. Novi Sad: Prometej. [In Serbian]
- Saint John, The Ladder* (2009). Mladenovac: Mirdin. [In Serbian]
- Saint Sava’s Collected Works* (1998). Beograd: Srpska književna zadruga. [In Serbian]
- Schmemann, A. (1979). *For the Life of the World: Sacramental Philosophy of Life*. Beograd: PTT štamparija. [In Serbian]
- Simović, Lj. (1989). *The Battle of Kosovo*. Beograd: Srpska književna zadruga, BIGZ. [In Serbian]
- Simonović, S. (2019). *Kosovo in Oral and Medieval Literature*. Kruševac: Narodna biblioteka. [In Serbian]
- Sreznevsky, Izmail Ivanovich (1955). *The Materials for a Dictionary of the Old Russian Language*. S. Peterburg: edition of the Department of Russian l. and literature of the Imperial Academy Sciences. [In Russian]
- Škrivanić, G. (1956). *The Battle of Kosovo* (15th June 1389). Cetinje: Istorijski Institut NR Crne Gore. [In Serbian]
- Tomac, P. (1950). *The Battle of Kosovo*. Beograd: Vojnoistorijski glasnik, I. [In Serbian]
- Trifunović, Đ. (1968). *Serbian Medieval Manuscripts about Prince Lazar and the Battle of Kosovo*. Kruševac: Bagdala. [In Serbian]
- Turkić, S. (2020). *The Tears of Freedom*. Frankfurt: Alfa & Omega. [In Serbian]

Biblical sources / Библијски извори

Jevanđelje po Jovanu. 14:6

Poslanica Kološanima. 3, 2-4

Prva Korinćanima Poslanica. 15:55

Prva Korinćanima Poslanica. 15:57

Tomislav A. Lunić

University of Belgrade
Faculty of security studies
Belgrade (Serbia)

Duško A. Lunić

University of Belgrade
Faculty of security studies
Belgrade (Serbia)

Serbian National Identity through the Prism of Saint Sava's Cult and Kosovo Covenant

Summary

Since the topic we have addressed is a common source of the inspiration for poets, enthusiasts and artists from various areas, it was not easy to formulate and adjust it to the strictly scientific approach. In that respect, we would like to say that certain parts of the text are fiction and subject to fascinations that cannot be scientifically defined, but have an important role in cultural and historical terms and constitute an important factor in the formation of the Serbian national identity. In the first part of the text we review Saint Sava's role in taking the Serbian people into Orthodox Christianity. The emphasis is on the role of the Church that has followed the Serbian people throughout its suffering, giving its comfort and the feeling of safety. Belonging to the ecumenical family of Orthodox Christianity was and has remained the priority. Furthermore, we point to the significance of Kosovo covenant. Prince Lazar and his noblemen made a sacrifice for the Serbian nation on the whole and, metaphorically speaking, he carved his name in Christ's book of eternity. In the last part of the paper we draw the parallel between Saint Sava's cult and Kosovo covenant which, on one hand, represent the object of imagination and artistic fascination, while, on the other hand, they play an important symbolic role in the creation of the Serbian national identity.

Keywords: Saint Sava's cult, Kosovo covenant, Prince Lazar, Jesus Christ.